

Põhiõiguste aruanne 2017

FRA arvamus

2016. aastal tehti nii ELi kui ka riikide tasandil põhiõiguste kaitse tugevdamiseks palju pingutusi, kuid samal ajal võeti ka meetmeid, mis ähvardasid seda kaitset kahjustada. Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) 2017. aasta põhiõiguste aruandes esitatakse ülevaade valdkonna peamistest arengusuundadest, tuues esile nii saavutused kui ka püsivad muret tekitavad valdkonnad. Käesolevas dokumendis esitatakse aruandes käsitletud peamisi arengusuundi puudutavad FRA seisukohad ning neid toetavate tõendus põhiste andmete kokkuvõte. Samuti antakse dokumendis kokkuvõtlik, ent informatiivne ülevaade põhiõiguste valdkonna peamistest probleemidest ELis ja selle liikmesriikides.

Sisukord

Lubaduste andmise ja täitmise vahepeal: kümme aastat põhiõigusi Euroopa Liidus	2
1. Euroopa Liidu põhiõiguste harta ja selle rakendamine liikmesriikides	4
2. Võrdsus ja diskrimineerimiskeeld	6
3. Rassism, ksenofoobia ja seonduv sallimatus	8
4. Romade lõimimine	11
5. Varjupaiga-, viisa- ja rändeküsimused, piirid ja integratsioon	13
6. Infohiskond, eraelu puutumatus ja andmekaitse	16
7. Lapse õigused	18
8. Õiguskaitse kättesaadavus, sealhulgas ohvrite õigused	20
9. Tegevus puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamisel	22

Lubaduste andmise ja täitmise vahepeal: kümme aastat põhiõigusi Euroopa Liidus

Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) kümnes aastapäev annab võimaluse mõelda, kuidas on alates 2007. aastast muutunud põhiõiguste olukord Euroopa Liidus. Kokkuvõttes näib, et mõju on olnud kahetine. Institutsionaalse poole pealt on Euroopa Liit välja töötanud vahendid, millega põhiõigusi paremini edendada ja kaitsta. Tegelikult esineb põhiõiguste rakendamises aga ikka veel suuri lünki, mis mõnes valdkonnas üha suurenevad. Selle pinge leevendamiseks tuleb õigusaktide põhjal võtta tõhusad meetmed, millega tagada õigused Euroopa Liidu kõigi elanike igapäevaelus. Lisaks teadmisele, et põhiõigused on eduka õigusloome ja poliitikakujundamise eeltingimus, on kasulik rõhutada ka inimõigustega kaasnevat ärilist kasu, anda õigustele n-ö nägu ning kasutada järjepidevamalt sotsiaal- ja majandusõigusi. Ilma kindlalt juurdunud ja konkreetset kasu toova põhiõiguste kultuurita ei suuda paljud Euroopa Liidu elanikud liidu väärtusi tegelikult omaks võtta.

Hiljutised poliitika-, sotsiaal- ja majandusmuutused on näidanud, et see, mida viimasel kümnendil sageli peeti loomulikuks arenguks põhiõiguste ulatuslikuma austamise suunas, võib sattuda kergesti ohtu. Olukorra halvenemise on osaliselt põhjustanud see, et kuigi Euroopa Liidu ja liikmesriikide seadusandjad on ametlikul tasandil saavutanud edu, ei ole see sageli muutnud inimeste elu paremaks. Liiga paljude inimeste jaoks on põhiõigused ikka ainult seaduses sätestatud abstraktne mõiste, mitte tõhusad ja praktilised vahendid, mis võivad muuta ja muudavadki nende igapäevaelu. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet näeb seda ebamugavat tõde alati, kui suhtleb inimestega, kelle põhiõigusi sageli süsteemiliselt rikutakse ning kelle arvamusi ja kogemusi kajastavad ameti suured uuringud ja väliprojektid.

Tagasi vaadates põhiõiguste toimimisele viimase aastakümne jooksul võib jääda mulje, et seda aega iseloomustavad lahknevad narratiivid, mille põhjal saab järeldada järgmist.

Ühelt poolt on Euroopa Liit kandnud oma pikaajalise pühendumuse tagada inimõigused ka väljaspool liidu piire üle sisemistesse tegevuspõhimõtetesse, et kaitsta ja edendada põhiõigusi kõigis Euroopa Liidu 28 liikmesriigis. Seda muudatust kajastavad kaks tähtsat sündmust:

- Euroopa Liidu põhiõiguste harta jõustumine ja
- Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti asutamine.

Samalaadne sündmus oleks ka Euroopa Liidu ühine mine Euroopa inimõiguste konventsiooniga, nagu nõutakse Lissaboni lepingus.

Teisalt on põhiõiguste tegelik rakendamine ikka väga problemaatiline. Olukorda halvendab poliitika keskond, kus osa valijaskonnast ja selle esindajad näivad üha enam kahtluse alla seadvat peale teatud õiguste ka õigustel põhineva ühiskonnakorralduse kogu põhimõtet üldse.

Tulevikku vaadates peavad Euroopa Liit ja selle liikmesriigid leidma tõhusad viisid, kuidas

- taastada usaldus avaliku sektori asutuste vastu ja vähendada näiteks sisserände või üleilmastumise tajumist ohuna;
- rõhutada põhiõiguste eeliseid kõigile Euroopa Liidu elanikele.

Liikmesriigid ei ole hartal põhinevat kultuuri veel täielikult üle võtnud oma haldus-, seadus- ja kohtumenetlustesse. Samuti ei kasuta Euroopa Liit oma tegevuses täielikult kõiki hartas sisalduvaid õigusi (sh sotsiaal-majanduslikke õigusi) ega nende suunavat funktsiooni. Euroopa Liit ei küsi seadusloome protsessis süstemaatiliselt sõltumatut sotsiaal-õiguslikku nõu. Euroopa Liit ei ole ka veel

ühinenenud Inimõiguste Konventsiooniga ning seetõttu ei kuuluta ka Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) jurisdiktsiooni alla. Peale selle on Euroopa Liidu sisemise põhiõiguspoliitika ja välise inimõigustele pühendumuse vahel jätkuvalt lõhe.

Mõlemad narratiivid tuleb kiiresti ühendada, et lähendada põhiõiguste põhimõtete raamistikku ja tegelikke põhiõiguste tulemusi. Selleks peavad kõik osalejad suhtuma aktiivsemalt oma kohustusse tagada üheskoos, et põhiõigused muudavad inimeste elu. Ainult selles vaimus uuendatud tegevus võimaldab 2027. aastal tagasi vaadata edukale aastakümnele, mil Euroopa Liit ja liikmesriigid täitsid lubaduse seoses oma ühiste väärtustega: inimväärlikuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusriik ja inimõiguste, kaasa arvatud vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste austamine.

1. Euroopa Liidu põhiõiguste harta ja selle rakendamine liikmesriikides

Euroopa Liidu põhiõiguste harta täiendab liikmesriikide inimõigustealaseid dokumente ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni. Selle potentsiaali ei ole veel täielikult ära kasutatud, sest riiklikes kohtutes, parlamentides ja valitsustes viidatakse sellele vähe ja sageli pealiskaudselt. Samas leidub näiteid lisaväärtuse kohta, mida harta on andnud, ja selle kasutamise kohta liidu õiguse osana, eelkõige kohtuotsustes. Samas puudub liikmesriikidel jätkuvalt harta edendamise poliitika – näib aga, et suureneb teadlikkus vajadusest õiguspraktikute koolitamise järele hartaga seotud küsimustes.

Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt on Euroopa Liidu põhiõiguste harta liikmesriikidele siduv liidu õiguse raames tegutsedes. Liidu seadusandja mõjutab otseselt või kaudselt Euroopa Liidu elanike elu. Liidu õigus on asjakohane enamikus poliitikaalaldkondades. Seda arvestades peaksid liikmesriikide kohtunikud ja ametnikud tuginema oma igapäevaste ülesannete täitmisel asjakohase õigusaktina Euroopa Liidu põhiõiguste hartale. FRA andmetest selgub siiski, et kohtunikud ja ametiasutused kasutavad hartat riigi tasandil üsna vähe. Harta suuremale ja järjekindlamale kohaldamisele riigi tasandil tuleks pöörata rohkem tähelepanu.

FRA arvamus 1.1

Euroopa Liit ja liikmesriigid peaksid toetama kohtunike ja ametiasutuste suuremat teabevahetust seoses kogemuste ja lähenemisviisidega nii liikmesriikides kui ka piiriüleselt. Liikmesriigid peaksid seda teabevahetust toetades kasutama olemasolevaid rahastamisvõimalusi, näiteks õigusprogrammi raames.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 51 (reguleerimisala) kohaselt peavad liidu õigust rakendavad riiklikud õigusaktid olema hartaga kooskõlas. Nagu eelmistel aastatel, jäi harta roll riiklikus õigusloomes 2016. aastal piiratuks: kavandatavate õigusaktide õiguspärasuse kontrollimisel ja mõju hindamisel ei tugineta hartale selgesti ega korrapäraselt, kuid

pidevalt arvestatakse selles tegevuses riiklike inimõiguste õigusakte. Samuti ei põhjendatud paljudes hartale tuginenud liikmesriikide kohtute otsustes, nagu eelmistel aastatel, seda, miks kohaldati hartat kohtuasja konkreetseid asjaolusid arvestades.

FRA arvamus 1.2

Liikmesriikide kohtud ning valitsusasutused ja/või parlamendid võiksid järjepidevamalt arvestada artiklit 51 (reguleerimisala), et hinnata juba varakult, kas kohtuasi või õigusloometoimik tekitab Euroopa Liidu põhiõiguste harta alusel küsimusi. Standardsete käsiraamatute koostamine harta kohaldatavuse kontrollimise praktiliste sammude kohta (mida on seni teinud ainult üksikud liikmesriigid) annaks õiguspraktikutele vahendi, mis aitab hinnata harta asjakohasust konkreetse kohtuasja või seadusandliku ettepaneku puhul.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 51 kohaselt on liikmesriigid kohustatud austama ja järgima hartas sätestatud põhimõtteid ja õigusi ning edendama aktiivselt nende põhimõtete ja õiguste kohaldamist. Seda silmas pidades võib eeldada, et riikide tasandil on rohkem hartat ja selles sätestatud õigusi edendavaid poliitikameetmeid. Kuigi selliseid poliitikameetmeid esineb harva, näib, et tehakse rohkem, et pakkuda asjakohase kutseala töötajatele inimõiguste koolitusi.

FRA arvamus 1.3

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid tagama, et kontrollitakse asjakohaste eelnõude ja poliitika-meetmete kooskõla hartaga, ning tegema rohkem, et arvestatakse hartas sätestatud kohustusi liikmesriikide tegutsemisel liidu õiguse raames. See tähendab poliitikakujundamist eesmärgiga suurendada teadlikkust hartas sätestatud õigustest ning edendada sihipäraseid koolitusmooduleid liikmesriikide kohtunikele ja teistele õiguspraktikutele ette nähtud õppekavas. Nagu FRA on eelmistel aastatel rõhutanud, on liikmesriikidel soovitatav kaasata hartakoolitus laiemasse inimõiguste raamistikku, mis hõlmab Euroopa inimõiguste konventsiooni ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikat.

2. Võrdsus ja diskrimineerimiskeeld

ELi liikmesriigid ei jõudnud 2016. aasta lõpuks kokkuleppele kavandatud võrdse kohtlemise direktiivis. Mitu liikmesriiki jätkasid siiski diskrimineerimisvastase kaitse laiendamist eri alustel ja eri eluvaldkondades. Mitme riikliku kohtu otsustega jõustati puuetega inimeste õigusi ning rahvusvahelisel, Euroopa ja riigi tasandil tehti pingutusi LGBTI-inimeste võrdõiguslikkuse edendamiseks. Samal ajal tekitasid teatavate rõivaesemete keelustamise meetmed ja ettepanekud, mis tulenesid hirmust terrorismiohu ees, arutelusid usu- ja veendumusvabaduse üle. Aasta lõpuks teadvustati üha rohkem, et diskrimineerimise käsitlemisel ühest tunnusest lähtudes jäetakse hõlmamata erinevad viisid, kuidas inimesed ELis kogevad diskrimineerimist oma igapäevaelus.

2016. aastal jätkusid juba kaheksandat aastat kestvad läbirääkimised ettepaneku üle võtta vastu nõukogu direktiiv, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtte sõltumata isikute usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest (võrdse kohtlemise direktiiv). Selle direktiivi vastuvõtmine tagaks Euroopa Liidus ja liikmesriikides tervikliku õigusraamistiku võrdse kaitse jaoks neil tunnustel põhineva diskrimineerimise eest. Aasta lõpuks ei olnud Euroopa Liidu Nõukogu saavutanud läbirääkimistel direktiivi vastuvõtmiseks nõutavat üksmeelt kahe liikmesriigiga, kellel on selle ettepaneku suhtes üldised reservatsioonid. Selle tulemusena iseloomustab liidu õigust endiselt diskrimineerimise eest kaitstavate tunnuste hierarhia. Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 21 (diskrimineerimiskeeld) keelab igasuguse diskrimineerimise soo, rassi, nahavärvuse, etnilise või sotsiaalse päritolu, geneetiliste omaduste, keele, usutunnistuse või veendumuste, poliitiliste või muude arvamuste, rahvusvähemusse kuulumise, varalise seisundi, sünnipära, puute, vanuse või seksuaalse sättumuse tõttu. Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 19 on sätestatud, et nõukogu võib seadusandliku erimenetluse kohaselt ja pärast Euroopa Parlamendilt nõusoleku saamist astuda vajalikke samme, et võidelda diskrimineerimisega soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puute, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel.

FRA arvamus 2.1

Euroopa Liidu seadusandja peaks kaalutlema kõiki võimalusi kavandatava võrdse kohtlemise direktiivi kiireks vastuvõtmiseks, et tagada peamistel elualadel võrdne kaitse diskrimineerimise eest usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse tõttu.

Nagu eelmistel aastatel, laiendasid Euroopa Liidu liikmesriigid 2016. aastal diskrimineerimiskeeldu täiendavatele tunnustele ja mitmesugustele elualadele. Osa liikmesriike lisas oma õigusaktidesse kaitsitava tunnuse näiteks isiku sotsiaal-majandusliku seisundi või soo korrigeerimise. Teised liikmesriigid laiendasid diskrimineerimiskeeldu sellistele valdkondadele nagu tarbijakaitse, vanuse alusel koondamine või pensioniiga. Need meetmed aitavad täiendavalt võidelda diskrimineerimise vastu ja edendada võrdset kohtlemist mitmesugustel peamistel elualadel.

FRA arvamus 2.2

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid kaalutlema diskrimineerimise eest kaitstavate tunnuste lisamist, et laiendada riiklike diskrimineerimisvastaste õigusaktide reguleerimisala.

Euroopa Liidus 2016. aastal valitsenud terrorismiohust tulenenud suurema pinge tingimustes käsitlesid liikmesriikide kohtud küsimust, millal on vastuvõetav keelustada teatud liiki rõivad, ja sellega seotud kohtuasjad on ka Euroopa Liidu Kohtu menetluses. Neist kohtuasjadest ilmnes, et sellise keelu kehtestamine võib ebaproportsionaalselt palju mõjutada ja diskrimineerida mosleminaisi, kes soovivad kanda oma usulise identiteedi või veendumuste väljendusena teatud rõivaid. Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 10 on sätestatud igäühe õigus mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadusele. See õigus hõlmab usu või veendumuse muutmise vabadust ning vabadust kuulutada usku või veendumusi nii üksi kui ka koos teistega kultuse, õpetamise, tava ja kombetalituse kaudu. Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 21 keelab diskrimineerimise usutunnistuse või veendumuste alusel. Euroopa Liidu

põhiõiguste harta artiklis 22 on täiendavalt sätestatud, et liit austab kultuurilist, usulist ja keelelist mitmekesisust.

FRA arvamus 2.3

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid pöörama usuga seostatavate sümbolite või rõivaste keelustamise kaalutamisel ülimalt tähelepanu põhiõiguste ja -vabaduste kaitse vajadusele. Asjakohane seadusandlik või haldusettepanek ei tohiks ebaproportsionaalselt palju piirata isiku usutavade täitmise vabadust. Selliste keeldude kaalutamisel tuleks lähtuda põhiõigustest ja arvestada proportsionaalsuse vajadust.

2016. aastal teadvustati üha rohkem, et diskrimineerimise käsitlemisel ühest tunnusest lähtudes jäävad hõlmamata teistsugused viisid, kuidas inimesed kogevad diskrimineerimist igapäevaelus. Seda tõendab riikide tasandil jätkuv suundumus suurendada diskrimineerimisvastaste õigusaktide reguleerimisala, lisades asjakohastesse riiklikesse õigusaktidesse kaitstavaid tunnuseid ja/või eluallasid. Samas ei käsitle Euroopa Liit ja liikmesriigid õigusaktide ja poliitikameetmete väljatöötamisel endiselt konkreetselt mitmekordset diskrimineerimist. 2016. aasta lõpus käsitlesid konkreetselt mitmekordset diskrimineerimist ainult üheksa Euroopa Liidu liikmesriigi õigusaktid. Sellise lähenemisviisi rakendamisel mõistetakse paremini, kuidas inimesed kogevad diskrimineerimist igapäevaelus, ja see võimaldab kavandada kaasamist tõeliselt toetavaid lahendusi.

FRA arvamus 2.4

Euroopa Liit ja liikmesriigid peaksid diskrimineerimise vastu võitlevate, võrdset kohtlemist toetavate ja kaasamist edendavate õigus- ja poliitikameetmete väljatöötamisel ning rakendamisel tunnistama mitmekordset ja läbipõimunud diskrimineerimist.

3. Rassism, ksenofoobia ja seonduv sallimatus

2016. aastal püsisid kogu Euroopa Liidus rassistlikud ja ksenofoobsed reageeringud pagulaste, varjupaigataotlejate ja rändajate vastu. Moslemid kogesid suuremat vaenulikkust ja sallimatust, samas mõjutas paljusid romasid jätkuvalt diskrimineerimine ja romavastatus. Euroopa Komisjon moodustas riikide selles valdkonnas tehtava töö, samuti vihakuritegude ja vihakõne tõkestamise toetamiseks rassismi-, ksenofoobia- ja muude sallimatuse vormide vastase võitluse kõrgetasemelise tööühma. ELi liikmesriigid käsitlesid vihakuritegusid mitmel viisil: vaatasid läbi vihakuritegude ajendite liigituse, korraldasid teadlikkuse suurendamise kampaaniaid ning pakkusid erikoolitust õiguskaitseametnikele ja prokuröridele. Samal ajal jätkas Euroopa Komisjon rassilise võrdsuse direktiivi rakendamise kontrollimist. Korduvad probleemid hõlmavad erinevaid takistusi võrdõiguslikkuse küsimustega tegelevate asutuste töö tulemuslikkusele ja nende sõltumatusele, diskrimineerivat profileerimist etnilise päritolu alusel ning rassismivastase võitluse riiklike tegevuskavade puudumist.

2015. aastal täheldatud rassistlik ja ksenofoobne reageerimine pagulaste, varjupaigataotlejate ja rändajate saabumisele Euroopa Liitu ei vähenenud ka 2016. aastal. See hõlmas vihakõnet, ähvardusi, vihakuritegusid ja isegi tapmist. Samas koguvad ainult väga vähesed liikmesriigid konkreetseid andmeid pagulaste, varjupaigataotlejate ja rändajate vastu suunatud vahejuhtumite kohta. See on eriti asjakohane rassismi ja ksenofoobiat käsitleva Euroopa Liidu raamotsuse artikli 1 rakendamisel, mis kirjeldab meetmeid, mida liikmesriigid peavad võtma tahtliku rassistliku ja ksenofoobse käitumise karistamiseks. Rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise rahvusvahelise konventsiooni artikli 4 punktis a on sätestatud osalisriikide kohustus kuulutada rassilisele diskrimineerimisele ohutamise ja mis tahes rassi või isikurühma vastu suunatud vägivaldaaktid kuriteoks. Selle konventsiooniga on ühinenud kõik Euroopa Liidu liikmesriigid.

FRA arvamus 3.1

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid tagama kõigi, sealhulgas konkreetselt varjupaigataotlejate, pagulaste ja rändajate vastu suunatud väidetavate vihakuritegude ja vihkamist ohutavate avalduste tõhusa uurimise, süüdistuse esitamise ja kohtumõistmise. Seejuures tuleb järgida liikmesriigis kohaldatavaid õigusnorme ning tagada (kui asjakohane) kooskõla rassismi ja ksenofoobiat käsitleva ELi raamotsuse sätete, Euroopa ja rahvusvaheliste inimõiguskohustuste ning Euroopa Inimõiguste Kohtu vihakuritegude- ja vihakõnedealase kohtupraktikaga. Liikmesriigid peaksid ka koguma üksikasjalikumaid andmeid konkreetselt pagulaste, varjupaigataotlejate ja rändajate vastu suunatud vahejuhtumite kohta.

Üksikud liikmesriigid olid 2016. aastaks vastu võtnud konkreetsed tegevuskavad võitluseks rassilise diskrimineerimise, rassismi või ksenofoobia vastu, kuigi ÜRO Durbani deklaratsiooniga ning rassismi-, rassilise diskrimineerimise, ksenofoobia- ja sellega seotud sallimatuse vastase maailmakonverentsi tulemusena koostatud tegevusprogrammiga pannakse

riikidele esmakohustus võidelda rassismi, rassilise diskrimineerimise, ksenofoobia ja seonduva sallimatuse vastu. Selliste tegevuskavade rakendamine võimaldaks Euroopa Liidu liikmesriikidel tõhusalt tagada rassilise võrdõiguslikkuse direktiiviga ning rassismi ja ksenofoobiat käsitleva raamotsusega neile pandud kohustuste täitmine. Rassismi, ksenofoobia ja muus vormis sallimatusega võitlemise Euroopa Liidu kõrgetasemeline tööühm, mis moodustati 2016. aasta juunis, on liikmesriikidele tavade vahetamise foorumiks, et tagada valdkonna tegevuskavade edukas rakendamine.

FRA arvamus 3.2

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid vastu võtma konkreetsed tegevuskavad võitluseks rassismi, rassilise diskrimineerimise, ksenofoobia ja seonduva sallimatuse vastu. Liikmesriigid peaksid selles valdkonnas järgima ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo ammandavaid ja põhjalikke juhiseid selliste konkreetsete kavade koostamise kohta. Kooskõlas nende suunistega tuleks tegevuskavades sätestada eesmärgid ja meetmed, määrata vastutavad riigiasutused, kehtestada sihtkuupäevad ja tulemusnäitajad ning sätestada järelevalve- ja hindamismehhanismid.

Eristatud andmete süstemaatiline kogumine etnilise diskrimineerimise, vihakuritegude ja vihakõne vahejuhtumite kohta aitab tõhusamalt kohaldada rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi ning rassismi ja ksenofoobiat käsitlevat raamotsust. Sellised andmed toetavad ka rassismi, ksenofoobiat ja seonduvat sallimatust ennetavate ja tõkestavate poliitikameetmete ja tegevuskavade hindamist. FRA kogutud andmed tõendavad siiski püsiva lõhe olemasolu selles, kuidas Euroopa Liidu liikmesriigid registreerivad etnilise diskrimineerimise vahejuhtumeid ja rassistlike kuritegusid. Teatamata vahejuhtumid jäävad varjule ja välistavad ohvrite õiguskaitse. See on eriti asjakohane seoses rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimist käsitleva rahvusvahelise konventsiooni artiklis 6 sätestatud Euroopa Liidu liikmesriikide kohustusega aktiivselt tagada ohvrite tõhus kaitse ja nende juurdepääs tõhusatele õiguskaitsevahenditele. FRA jätkab rassismi, ksenofoobia ja muus vormis sallimatusega võitlemise Euroopa Liidu kõrgetasemelise tööühma kaudu koostööd liikmesriikide, Euroopa Liidu institutsioonide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega, et aidata täiustada vihakuritegude registreerimist ja andmete kogumist.

FRA arvamus 3.3

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid süstemaatiliselt registreerima, koguma ja igal aastal avaldama võrreldavaid andmeid etnilise diskrimineerimise ja vihakuritegude kohta, et töötada nende nähtuste vastu välja tõhusad tõendus- ja poliitikameetmed. Need andmed peaksid hõlmama mitmesugustel eelarvamusel põhinevaid ajendeid ning muid näitajaid, näiteks vahejuhtumite asukohta ning ohvrite ja õigusrikkujate anonüümset teavet. Andmeid tuleks koguda kooskõlas riigi õigusraamistiku ja Euroopa Liidu andmekaitse õigusaktidega.

2016. aastal kärbiti mitme võrdõiguslikkusasutuse eelarvet ja töötajaskonda või muudeti õigusaktides nende volitusi, mis võib mõjutada nende tõhusat toimimist. Rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi artikli 13 lõike 1 kohaselt peavad Euroopa Liidu kõik liikmesriigid määrama võrdõiguslikkusasutuse või -asutused, kelle ülesanne on edendada kõikide isikute võrdset, rassilisest või etnilisest päritolust tingitud diskrimineerimiseta kohtlemist. Direktiivis on siiski sätestatud üksnes võrdõiguslikkusasutuste pädevuse vähimnõuded. Seoses andmekaitsega viidatakse liidu õiguses selgesti sõltumatusel ja määratletakse, mida selline sõltumatus nõuab. 2016. aastal vastu võetud isikuandmete kaitse üldmääruses kutsutakse üles tagama, et andmekaitseasutustel oleksid piisavad „inim-, tehnilised ja rahalised ressursid ning ruumid ja infrastruktuur“.

FRA arvamus 3.4

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid eraldama võrdõiguslikkusasutustele vajalikud inim-, tehnilised ja rahalised ressursid ning ruumid ja infrastruktuuri, mis võimaldavad neil täita oma ülesandeid ning kasutada õigusliku mandaadi piires tõhusalt ja sõltumatult oma volitusi.

Euroopa Liidu liikmesriikides toimunud terrorirünnakutest tulenenud suurema pinge tingimustes jätkas politsei 2016. aastal etnilise päritolu alusel diskrimineerivate profiilide koostamist rahvusvaheliste liikmete kohta. See on vastuolus rahvusvahelise konventsiooniga rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta, Euroopa inimõiguste konventsiooni artikliga 14 (diskrimineerimiskeeld), Euroopa Inimõiguste Kohtu asjakohase kohtupraktikaga ning liidu esmase ja teisese õigusega. Koolitus ja siseseire võivad aidata avastada rahvusvaheliste ebaproportsionaalset kohtlemist ning viia parandusmeetmete võtmiseni asjaomaste ametiasutuste poolt.

FRA arvamus 3.5

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid lõpetama diskrimineerivate etniliste profiilide koostamise. See tuleks saavutada õiguskaitseametnikele diskrimineerimisvastaseid õigusakte käsitleva süstemaatilise koolituse pakkumisega, mis võimaldab neil paremini mõista alateadlikku kallutatust ning võidelda stereotüüpide ja eelarvamuste vastu. Selline koolitus võib ka teadvustada diskrimineerimise tagajärgi ja seda, kuidas suurendada üldsuse usaldust politsei vastu. Peale selle võiksid liikmesriigid kaalutada kinnipidamise ja läbiotsimise volituste kasutamise registreerimist ning eelkõige asjaomaste isikute etnilise päritolu registreerimist kooskõlas riigi õigusraamistiku ja Euroopa Liidu andmekaitse õigusaktidega.

4. Romade lõimimine

Hoolimata romasid käsitlevates riiklikes integratsioonistrateegiates kehtestatud lennukatest eesmärkidest ja ELi fondide märkimisväärsest toetusest oli 2016. aastal märgata vähe edusamme. Eelmise aasta tõendid romade olukorra kohta tööhõive, hariduse, eluaseme ja tervishoiu valdkonnas näitavad, et romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistiku rakendamine on edenenud aeglaselt. Endiselt püsivad diskrimineerimine ja romavastatus ning paljusid romasid mõjutab jätkuvalt tegelik segregatsioon eluaseme ja hariduse valdkonnas. Kavandatav Euroopa sotsiaalõiguste sammus võiks anda uue tõuke romade integreerimisel tehtavale tööle, kui see sisaldab sõnaselget viidet ELi põhiõiguste harta artikliga 21 tagatud õigusele diskrimineerimiseta kohtlemisele.

Romad kogesid 2016. aastal kõikjal Euroopa Liidus jätkuvalt diskrimineerimist, segregatsiooni ja sotsiaalset tõrjutust. Vähenenud edu romade lõimimise riiklike strateegiate rakendamisel näitab, et kavandatud sekkumismeetmed on vaja põhjalikult läbi vaadata. Ühtlasi on vaja edendada romade aktiivset ja asjakohast osalemist, eelkõige kohalikul tasandil. Romade edukaks kohalikuks lõimimiseks on äärmiselt oluline mitmesuguste sidusrühmade, sealhulgas kohalike omavalitsuste, kodanikuühiskonna ja kohaliku elanikkonna kõigi sektorite esindajate aktiivne kaasamine. Riigi tasandil osalemine on vaja ümber sõnastada romade kohalikul tasandil kaasamiseks ja kohalikud omavalitsused peavad saavutama kohalike konkreetseid tulemusi, mida saab jälgida.

FRA arvamus 4.1

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid läbi vaatama oma romade lõimimise strateegia (või lõimitud poliitikameetmete kogumi), et tagada romade võimestamine aktiivseks osalemiseks romade kaasamise protsessis. Liikmesriigid peaksid selgesti tuvastama ja rakendama konkreetseid meetmeid, et edendada romade aktiivset ja asjakohast osalemist ning kaasatust, eelkõige kohalikul tasandil.

FRA Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teise uuringu (EU-MIDIS II) tulemused näitavad, et 2016. aastal jätkus romade etniline diskrimineerimine. Neid ohustab sotsiaalne välistamine ja tõrjutus, mida võimendab vaesus, ning nad on vihakuritegude ohvrid. Enamik Euroopa Liidus elavaid romasid ei saa ikka veel kasutada õigust mittediskrimineerimisele, mis on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 21, rassilise võrdõiguslikkuse direktiivis ning muudes Euroopa ja rahvusvahelistes inimõiguste õigusaktides. Kuigi rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi

järgi on etniline diskrimineerimine õigusvastane ning Euroopa Liidu raamotsus rassismi ja ksenofoobia kohta nõuab kriminaalkaristusi, ei piisa nendest õigusmeetmetest romade diskrimineerimise kõrvaldamiseks. Neile lisaks tuleb võtta aktiivseid kaasamise poliitikameetmeid, mis on suunatud rassilise ebavõrdsuse ja vaesuse vastu, mida romad sageli kogevad.

FRA arvamus 4.2

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid tagama rassilise võrdõiguslikkuse direktiivi ning rassismi ja ksenofoobiat käsitleva raamotsuse tõhusa täitmise, et kõrvaldada romade jätkuv diskrimineerimine ja romavastatus. Nad peaksid võtma konkreetseid poliitikameetmeid romavastatuse käsitlemiseks oma riiklikus romade lõimimise strateegias või lõimitud poliitikameetmetes.

FRA Euroopa Liidu vähemuste ja diskrimineerimise teise uuringu (EU-MIDIS II) tulemused näitavad, et romade diskrimineerimine tööturul põhjustab nende haavatavust muudes valdkondades, nimelt seoses sissetuleku, hariduse ja elamistingimustega. Töötuse negatiivset tagajärjed avalduvad peale töötõu enda kogu leibkonnale. Roma lapsed ja naised on eriti haavatavad ning nende õigusi võidakse rikkuda.

FRA arvamus 4.3

Euroopa Liit peaks kaalutlema romade lõimimise lisamist kavandatavasse Euroopa sotsiaalõiguste sambasse. Sambas võiks olla erisätted struktuurse diskrimineerimise ohu kohta, näiteks tugevdades töökohal võrdse kohtlemise sätteid ja tagades, et tõrjutud elanikkonnarühmad saavad tõhusalt kasutada oma õigusi.

Romade lõimimise jälgimiseks on vaja usaldusväärseid andmeid, mis kajastavad võetud meetmeid, protsesse ja nende tulemusi inimeste jaoks. Usaldusväärsete andmete kogumise ja romade lõimimise jälgimise tagamiseks on vaja teha rohkem. Seda vajadust kinnitas Euroopa Kontrollikoja eriaruanne romade lõimimisele suunatud Euroopa Liidu poliitikaalgatuste ja rahalise abi kohta. Selles leiti, et terviklike ja usaldusväärsete andmete puudumine takistab peale projektide rakendamise ka poliitika kujundamist liidu ja riikide tasandil. Usaldusväärset seiret võimaldavad vahendid on siiski olemas ja asjaomased isikud saavad neid kasutada.

FRA arvamus 4.4

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid – kooskõlas oma õigusraamistiku ja Euroopa Liidu andmekaitse õigusaktidega ning koos roma kogukondade aktiivse ja asjakohase kaasamisega – koguma etnilise identiteedi alusel eristatud anonüümseid andmeid, mis võimaldavad hinnata liikmesriikide romade lõimimise strateegiaid ja romade kaasamise poliitikat. Eurostat võiks lisada asjakohased küsimused sellistesse laiaulatuslikesse uuringutesse nagu tööjõu-uuring ning Euroopa Liidu sissetulekute ja elamistingimuste statistikasüsteem, järgides seega Euroopa Kontrollikoja soovitusi. Peale selle peaksid liikmesriigid arendama või kasutama romade lõimimise strateegia olemasolevaid seirevahendeid, et hinnata romade lõimimise meetmete mõju.

5. Varjupaiga-, viisa- ja rändeküsimused, piirid ja integratsioon

2016. aastal hukkus Euroopasse jõudmiseks merd ületades enam kui 5000 inimest, kuigi ebaseaduslike meritsi saabumiste arv vähenes võrreldes 2015. aastaga üle 60%, nii et 2016. aastal oli selliseid saabumisi kokku umbes 350 000. Euroopa varjupaigasüsteemiga seoses tehti ettepanekuid laiaulatuslike muudatuste kohta ja samal ajal suurendati jõupingutusi tagasisaatmispoliitika tõhususe parandamiseks. Seaduslikud võimalused turvaliselt Euroopasse jõudmiseks jäid enamiku rändajate jaoks tühjaks lootuseks, sest perekonna taasühinemise uute piirangute tõttu mõnes ELi liikmesriigis tehti humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise vallas vähe edusamme. Selleks et võidelda paremini ebaseadusliku rände vastu ja reageerida rasketes olukordades ohule, tugevdati infotehnoloogia süsteeme. Samas osutus keerukaks ülesandeks märkimisväärse arvu rahvusvahelise kaitse saanud inimeste integreerimine, muu hulgas hariduses.

Euroopa Liidu institutsioonid ja liikmesriigid tegid 2016. aastal palju, et arendada infosüsteeme rände haldamise ja sisejulgeoleku jaoks. Olemasolevaid süsteeme täiustati ja pakuti välja uued süsteemid. Edaspidi on kavas saavutada nende süsteemide koostalitlusvõime, mis võimaldab pädevatel asutustel kasutada mitut süsteemi korraga. Tulevases FRA väljaandes Euroopa Liidu infosüsteemide koostalitlusvõime kohta käsitletakse sellega seotud probleeme põhiõiguste valdkonnas. Infosüsteemide mõju põhiõigustele ilmneb sageli alles hiljem. Ebaõigete isikuandmete salvestamise tagajärjed võivad mõjutada üksikisikut aastaid hiljem, näiteks viisa või elamisloa taotlemisel. Infosüsteemide koostalitlusvõimet parandavate tehniliste lahenduste väljatöötamisel tuleb peamiselt järgida Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklit 8 (isikuandmete kaitse) ja eelkõige selles sätestatud eesmärgi piiramise põhimõtet (et andmeid kasutatakse üksnes eesmärgil, milleks need koguti). Seepärast tuleks olemasolevate infosüsteemide täiustamise ja uute loomise kõigil etappidel hinnata põhjalikult nende mõju põhiõigustele.

FRA arvamus 5.1

Euroopa Liit ja liikmesriigid peaksid tagama rände haldamise infosüsteemide sellise väljatöötamise, et süsteemis sisalduvaid andmeid käsitlevatel ametnikel on andmetele üksnes ametijuhendikohane juurdepääs. Ametnikul peaks olema juurdepääs ainult andmetele, mis on asjakohased sel hetkel täidetavate konkreetsete ülesannete korral, ja ta peaks täpselt teadma, mis andmebaasi ta kasutab. Et koostalitlusvõime tähendab rohkemate andmete, sealhulgas biomeetriliste andmete lihtsamat kättesaadavust, peaksid liikmesriigid välja töötama kvaliteedinõuded ja haldusmenetlused, mis tagavad andmete täpsuse ning piiravad andmete volitamata jagamist kolmandate isikute või riikidega. Peale selle peaksid nad kehtestama konkreetsed tagatised, et koostalitlusvõime ei kahjustaks haavatavat isikut, näiteks rahvusvahelise kaitse taotlejat, või laste õigusi, ega põhjustaks diskrimineerivate profiilide koostamist.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 6 ja liidu teised õigusaktid varjupaiga ja tagasisaatmise kohta sätestavad liikmesriikide kohustuse kontrollida igal üksikjuhul enne isikuvabaduse äravõtmist, kas saab kasutada leebemaid meetmeid. 2016. aasta lõpus sätestasid kõik Euroopa Liidu liikmesriigid oma õigusaktides alternatiivid kinnipidamisele, kuigi mõnikord ainult teatud kategooriate puhul. Kinnipidamise alternatiivide lisamine riigi õigusaktidesse ei taga iseenesest siiski nende kohaldamist. Praktikas kasutatakse alternatiive harva.

FRA arvamus 5.2

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid nõudma, et vastutavad ametiasutused kontrollivad igal üksikjuhul enne kinnipidamiskorralduse andmist, kas õiguspärase eesmärgi saab saavutada leebemate sunnimeetmetega. Kui see ei ole võimalik, peaksid ametiasutused esitama faktilised ja õiguslikud põhjendused.

Enamiku pagulaste puhul oli ohutusse kohta jõudmine seaduslikul teel jätkuvalt ebarealistlik. 2016. aastal edenes ümberasustamine mõnevõrra, kuid samas esines tagasilööke seoses perekonna taasühinemisega, sest mitu liikmesriiki kehtestasid oma õigusaktides sellekohased piirangud. Liikmesriigid peavad liidu õiguse raames tegutsedes austama Euroopa Liidu põhiõiguste hartas sätestatud õigusi ja põhimõtteid ning harta artiklis 7 on sätestatud õigus era- ja perekonnaelu austamisele. Pagulaste ja täiendava kaitse saanud isikute korral võib üldiselt eeldada, et nende perekonnad ei saa ületamatute takistuste tõttu elada oma päritoluriigis ja perekonnana elamine transiidiriigis ei ole tavaliselt võimalik.

FRA arvamus 5.3

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid kaalutlema pagulastega seotud kavade ja pagulaste suhtes sõbralikumate tavapärase liikuvuskavade kombineerimist, et edendada liitu sisenemise seaduslikke võimalusi. Sellega seoses peaksid nad hoiduma selliste õigusaktide vastuvõtmisest, mis raskendavad, takistavad või oluliselt viivitavad rahvusvahelise kaitse saanud isikute perekondade taasühinemist.

Euroopa Liit peaks kaalutlema täiendava kaitse saanud isikute perekondade taasühinemise reguleerimist, et ühtlustada liikmesriikide erinevaid lähenemisviise.

Tingimustes, kus toimub rändajate ja pagulaste perekondade pidev liikumine Euroopa Liitu, on liikmesriikide oluline ülesanne tagada iga lapse õigus haridusele. Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 14 ja ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikliga 28 tagatakse iga lapse, sealhulgas lapsrändaja või -pagulase õigus haridusele. Tagamine, et kõik lapsed saavad kasutada õigust haridusele, on kasulik nii lastele kui ka ühiskonnale, kus nad elavad. See rõhutab, et inimõigustesse investeerimine on oluline ja kasulik majandusele ja ühiskonnale tervikuna. 2016. aastal toetati enamikus liikmesriikides keeleõpet ning lapspagulased ja -rändajad püüti lõimida tavaklassidesse, et nad saaksid sotsialiseeruda teiste lastega, investeerides pikaajalisse ja kestlikku sotsiaalsesse sidususse. Eraldatud ja segregeeritud õpetamine koolides on ikka veel liiga suur.

FRA arvamus 5.4

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid tagama, et lapsrändajatele ja -pagulastele pakutakse tõhusalt ja vajaduste individuaalse hinnangu põhjal keele-, sotsiaalset ja psühholoogilist tuge. See valmistab neid ette koolis käimiseks ning edukaks lõimumiseks hariduse saamisel ja kohalikus kogukonnas. Kehtestada tuleb poliitika ja meetmed, mis välistavad eraldi hariduse ja segregatsiooni ning edendavad lapsrändajate ja -pagulaste juurdepääsu tavaklassidele ja üldharidussüsteemile.

FRA andmed tõendavad, et 2016. aastal tõustas enamik Euroopa Liidu liikmesriike tegevust lapsrändajate ja -pagulaste toomisel haridussüsteemi ning nende lõimimise toetamisel. Samas on väga harva siiski lapsrändajaid ja -pagulasi, kes ei käi koolis, ning mõni kohalik kogukond ja kohalik lapsevanem suhtub negatiivselt või koguni vägivaldselt sellesse, et lapsrändajad ja -pagulased õpivad koos teiste lastega. Sallimatuse ja viha väljendamine lapsrändajate ja -pagulaste ning nende perekondade vastu, mille tulemusena jäävad lapsed ilma õigusest haridusele, rikub liidu ja liikmesriikide õigusakte diskrimineerimise ja viha õhutamise kohta. Lapsevanemate mureküsimate käsitlemine võib toetada lõimimist ning edendada rändajate ja pagulaste osalemist kohalikus kogukonnas.

FRA arvamus 5.5

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid asjakohaselt tegelema diskrimineeriva ja vägivaldse suhtumisega lapsrändajate ja -pagulaste haridusse, kasutades nii õiguskaitsemeetmeid kui ka edendades vastastikust mõistmist ja sotsiaalset sidusust. Nad peaksid võtma eelarvamustega võitlemiseks positiivseid meetmeid ja aitama kõrvaldada alusetuid mureküsimusi. Peale selle peaksid liikmesriikide ametiasutused jõustama kõigis liikmesriikides kehtivaid õigusakte ja eeskirju, mis käsitlevad igasugust, sealhulgas etnilisel päritolul, rassil ja usutunnistusel põhinevat, diskrimineerimist ja vihakuritegusid.

Lapsevanemate ja perekondade kaasamine kooliellu ning nende osalemispingutuste toetamine on hariduse ja lõimimise tähtis osa. Liikmesriikidest kolmandikus võetakse meetmeid lapsrändajate ja -pagulaste vanemate ja perekondade toetamiseks ning julgustamiseks, kaasates nad teavitamise, vahendamise ja keeleõppe kaudu haridusse. Sellised meetmed võivad parandada lapse õppeedukust, toetada laste ja nende perekondade lõimumist haridusse ja kohalikku kogukonda ning edendada paremaid kogukonnasuhteid. Euroopa integratsioonivõrgustik, mida ajakohastati 2016. aasta juunis alanud Euroopa Komisjoni lõimimise tegevuskavaga, on asjakohane raamistik ja foorum selliste parimate tavade ja lahenduste jagamiseks, mis võivad aidata liikmesriikidel täita oma inimõiguskohustusi ning investeerida edukalt sidusama ja kaasavama ühiskonna loomisse.

FRA arvamus 5.6

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid jagama häid tavasid ja kogemusi seoses lõimimisega hariduse kaudu, toetades lapsevanemate ja perekondade osalemist koolielus ning muutes õiguse haridusele tegelikkuseks kõigi laste jaoks.

6. Infoühiskond, eraelu puutumatus ja andmekaitse

Eelmisel aastal Brüsselis, Nice'is ja Berliinis toimunud terrorirünnakud andsid veelgi hoogu aruteludele tulemusliku terrorismivastase võitluse viiside üle, mis oleksid kooskõlas õigusriigi põhimõttega. Selles küsimuses võeti meetmeid nii ELi kui ka riikide tasandil. Nende hulgas on riiklikud järelevalvemeetmete reformid, konsultatsioonid ja krüpteerimine ning broneeringuinfo direktiivi vastuvõtmine. Samal ajal oli suur samm ajakohastatud ja tõhusama andmekaitse korra suunas isikuandmete kaitse üldmääruse ning politsei ja kriminaalõiguse valdkonnas andmekaitse direktiivi (politseidirektiivi) vastuvõtmine. EL ei esitanud 2016. aastal muudetud õigusakti ettepanekut vastuseks Euroopa Liidu Kohtu varasemale otsusele, milles tunnustati kehtetuks andmete säilitamise direktiiv, kuid hilisemas Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktikas selgitatakse veel, kuidas andmete säilitamisel on võimalik järgida põhiõiguste nõudeid.

Euroopa Liidu liikmesriigid reformisid 2016. aastal oma luureteabe kogumise õigusraamistikku, nagu näitavad FRA andmed, mis põhinevad Euroopa Parlamendi soovil tehtud laiaulatusliku seire raames korraldatud põhiõiguste kaitse uuringul. Need terrorirünnakute järelkajana tehtud muudatused suurendasid asjaomaste ametiasutuste volitusi ja tehnoloogilist suutlikkust ning võivad suurendada nende sekkumisvolitusi – sellel on võimalikud tagajärjed selliste põhiõigustele nagu eraelu puutumatus ja isikuandmete kaitse. Euroopa Liidu Kohus ja Euroopa Inimõiguste Kohus annavad olulisi juhiseid, kuidas neid õigusi kõige paremini kaitsta. Õiguslikud tagatised on muu hulgas meetme vajalikkuse ja proportsionaalsuse sisulised ja menetluslikud tagatised, sõltumatu järelevalve ja tõhusate hüvitamis-mehhanismide tagamine ning nõue tõendada, kas isikut jälgitakse. Ulatuslikud konsultatsioonid võivad aidata tagada, et luureõiguse reformidega saavutatakse teenistuste tõhusam õiguspärasus ja koodanike toetus.

FRA arvamus 6.1

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid korraldama laiaulatusliku avaliku konsultatsiooni kõigi sidusrühmadega, tagama õigusloome protsessi läbipaistvuse ning võtma oma jälgimist käsitlevate õigusaktide reformimisel kasutusele asjakohased rahvusvahelised ja Euroopa normid ja tagatised.

Kättesaadavaim eraelu suurema puutumatus meetod on ilmselt krüptimine. Seda tunnustatakse turvalise andmetöötluse tagamise meetodina nii isikuandmete kaitse üldmääruses kui ka e-privatsuse direktiivis. Krüptimisega saavutatavat kaitset kasutatakse paraku ka ebaseaduslikel ja kuritegelikel eesmärkidel. Otspunktkrüptimise teenuste levik suurendab veelgi pinget eraelu puutumatus tagamise ja kuritegevuse vastu võitlemise vahel, sest need teenused tõkestavad või raskendavad õiguskaitseasutuste juurdepääsu krüptitud andmetele. Osa liikmesriike kaalub probleemi lahendamiseks selliste õigusaktide vastuvõtmist (või on need juba vastu võtnud), millega kohustatakse teenuseosutajaid luua krüptimise tagauks, mis annab õiguskaitseasutustele ja salateenistustele taotluse korral juurdepääsu krüptitud andmetele. Nagu paljud on siiski märkinud, võivad sellised sisseehitatud tagauksed krüptimist üldiselt kahjustada, sest piisavate tehniliste eriteadmistega isikud võivad need avastada ja neid ära kasutada. See oleks vastuolus andmekaitse nõuetega ning võib valimatult kahjustada riikide, ettevõtete ja üksikisikute teabevahetuse ja salvestatud andmete turvalisust.

FRA arvamus 6.2

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid tagama, et krüptimisprobleemide kõrvaldamise meetmed on proportsionaalsed kuritegevuse vastu võitlemise õiguspärase eesmärgiga ning et nendega ei sekkutaks põhjendamatult õigusesse eraelule ja andmekaitsele.

2018. aastast kohaldatava isikuandmete kaitse üldmäärusega kehtestatakse rangemad nõuded isikuandmete tõhusa ja piisava kaitse saavutamiseks. Andmekaitseasutuste roll isikuandmete kaitse õiguse tagamisel suureneb veelgi. Iga uus andmekaitse õigusakt peab järgima määruses sätestatud rangeid nõudeid. Näiteks võttis Euroopa Liit 2016. aastal vastu piisavusotsuse andmete rahvusvaheliseks edastamiseks ELI-USA andmekaitseraamistikus Privacy Shield. Otsuses märgitakse konkreetselt, et Euroopa Komisjon hindab korrapäraselt, kas piisavustingimuste täitmine on endiselt tagatud. Otsuses kinnitatakse, et kui selline hinnang ei ole pärast isikuandmete kaitse üldmääruse jõustumist lõplik, võib komisjon vastu võtta rakendusakti Privacy Schieldi peatamiseks. Euroopa Liit võttis 2016. aastal vastu ka oma esimese õigusakti küberjulgeoleku valdkonnas (küberjulgeoleku direktiivi) ja komisjon tegi 2017. aasta alguses seoses digitaalse ühtse turu strateegiaga ettepaneku e-privaaitsuse direktiivi asendamiseks e-privaaitsuse määrusega.

FRA arvamus 6.3

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid võtma küberjulgeoleku direktiivi oma õigusraamistikku üle viisil, mis arvestab Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklit 8 ja isikuandmete kaitse üldmääruses sätestatud põhimõtteid. Liikmesriigid ja ettevõtted peaksid isikuandmete töötlemisel või edastamisel ELI-USA andmekaitseraamistikku Privacy Shield alusel tegutsema kooskõlas nende normidega.

2014. aastal oli tähelepanu keskmes küsimus, kas andmeid säilitada või mitte, kuid 2015. aastal selgus, et liikmesriigid peavad andmete säilitamist tõhusaks meetmeks riikliku julgeoleku ja avaliku korra tagamisel ning raskete kuritegudega võitlemisel. 2016. aastal toimus küsimuses mõningane areng: Euroopa Liit ei teinud küll õigusakti muutmise ettepanekut vastuseks andmete säilitamise direktiivi kehtetuks tunnistamisele kaks aastat varem, kuid Euroopa Liidu Kohus arendas oma kohtupraktikat põhiõiguste tagatiste kohta, mis on olulised, et tagada andmete sideteenuse pakujate poolt säilitamise õiguspärasus.

FRA arvamus 6.4

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid andmesäilituse õigusraamistikus välistama andmete üldise ja valimatu säilitamise sideteenuste pakujate poolt. Liikmesriigi õigus peaks sisaldama rangeid proportsionaalsuse kontrollide ja asjakohaseid menetlustagatisi, et tõhusalt tagada õigus eraelu puutumatusle ja isikuandmete kaitsele.

Euroopa Parlamendi kodanikuvabaduste, justiits- ja siseasjade komisjon lükkas 2013. aasta aprillis tagasi Euroopa Liidu reisijate broneeringuinfo direktiivi kahtluste tõttu, mis tekkisid seoses proportsionaalsuse ja vajalikkuse, andmekaitsetagatiste puudumise ning läbipaistvusega reisijatele. Rõhutades terrorismi ja raskete kuritegudega võitlemise vajadust, saavutas liidu seadusandja 2016. aastal kokkuleppe Euroopa Liidu reisijate broneeringuinfo direktiivi muutmiseks ja võttis selle vastu. Liikmesriigid peavad direktiivi oma õigusesse üle võtma 2018. aasta maiks. Vastuvõetud tekst sisaldab rangemaid tagatisi kooskõlas FRA soovitud 2011. aasta arvamuses Euroopa Liidu reisijate broneeringuinfo direktiivi andmekogumissüsteemi kohta. Need hõlmavad juurdepääsetavuse ja proportsionaalsuse rangemaid nõudeid ning täiendavad andmekaitsetagatisi. Direktiiv ei käsitle siiski kõiki põhiõiguste kaitse aspekte.

FRA arvamus 6.5

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid täiustama andmekaitsetagatisi, et tagada põhiõiguste rangeimate nõuete kohaldamine. See kehtib ka Euroopa Liidu reisijate broneeringuinfo direktiivi ülevõtmise kohta. Euroopa Liidu Kohtu uuemat kohtupraktikat arvestades peaksid tagatised käsitlema eelkõige reisijate broneeringuinfo säilitamise põhjendatust, tõhusaid õiguskaitsevahendeid ja sõltumatut järelevalvet.

7. Lapse õigused

ELis elab peaaegu 27% lastest vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohus. Kuigi varasemate aastatega võrreldes on see näitaja veidi paranenud, on strateegia „Euroopa 2020“ eesmärgid endiselt kättesaamatus kauguses. Uus ELi sotsiaalõiguste samm võib täita laste vaesuse kaotamisel tähtsat osa. Kuriteos kahtlustatavate või süüdistatavate laste menetluslike tagatise käsitleva direktiivi vastuvõtmine parandab eeldatavasti noori hõlmavaid õigussüsteeme ja annab seadusega pahuksis olevatele lastele lisatagatise. Samal ajal saabusid 2016. aastal jätkuvalt Euroopasse tuhanded rändajatest ja varjupaigataotlejatest lapsed, kes reisisid kas üksi või koos perega. Hoolimata ELi liikmesriikide jõupingutustest oli nendele lastele hoolduse ja kaitse tagamine endist viisi väga keeruline. Endiselt tehti vigu vastuvõtutingimuste tagamisel, kuna menetluslike tagatise rakendati ebapiisavalt, hoolduspered täitsid vaid piiratud osa ja eestkostesüsteemid osutusid sageli küündimatuks. Selline tegelikkus rõhutas, kui tähtis on asendada saatjata alaealisi käsitlev ELi aegunud tegevuskava uue kavaga rändajatest laste kohta.

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga laste osakaal on Euroopa Liidus endiselt suur – peaaegu 27%. See on liidu keskmine näitaja, kuid mõnes liikmesriigis ja teatud rühmades, näiteks roma laste või lapsrändajate seas, on see veelgi suurem. Strateegia „Euroopa 2020“ vaesuse vähendamise eesmärgist ollakse seega endiselt väga kaugel. Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 24 on sätestatud, et „[I] astel on õigus healooksu vajalikule kaitsele ja hoolitsusele“. Sellele vaatamata pöörasid Euroopa Liidu institutsioonid ja liikmesriigid Euroopa poolaasta raames vähe tähelepanu laste vaesusele ja sotsiaalsele tõrjutusele. Euroopa Liit on teinud mitu algatust, mis võivad tugevdada liikmesriikide õigus-, poliitika- ja finantsmeetmeid, näiteks Euroopa Komisjoni 2013. aasta soovitus „Investeerides lastesse aitame neil välja rabeleda ebasoodsate olude ringist“, struktuurireformi tugiprogramm aastateks 2017–2020 ja lapsekeskse Euroopa sotsiaalõiguste samba vastuvõtmine.

FRA arvamus 7.1

Euroopa Liit peaks pöörama suuremat tähelepanu laste vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse tervikkäsitlemisele Euroopa poolaasta raames – kasutades paremini Euroopa Komisjoni 2013. aasta soovitust – ja samuti tulevaste algatuste, näiteks Euroopa sotsiaalõiguste samba raames. See võib hõlmata Euroopa poolaasta jooksul keskendumist nendele liikmesriikidele, kus laste vaesus on olnud viimastel aastatel muutumatult suur.

Liikmesriigid võiksid Euroopa Komisjoni toel analüüsida ja (kus asjakohane) korrata edutegureid nende liikmesriikide õiguses ning majandus- ja sotsiaalpoliitikas, kes on viimastel aastatel edukalt parandanud laste ja nende perekondade olukorda.

Direktiiv kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate laste menetluslike tagatiste kohta on tähtis vahe-eesmärk selles olulises ja sageli vaidlusi põhjustavas õigusvaldkonnas. Senised uuringud ning Euroopa Inimõiguste Kohtu ja liikmesriikide kohtute kohtupraktika juhivad tähelepanu vajadusele võtta seadusega vastuollu sattunud laste jaoks erilised kaitsemeetmed. FRA uuring laste ja õiguse kohta näitab, et lapsi kaitsev õigusraamistik on tavaliselt olemas, kuid selliste õigusaktide praktiline rakendamine on eelkõige praktiliste abivahendite, juhiste või spetsialistidele ette nähtud koolituse puudumise tõttu jätkuvalt raske.

FRA arvamus 7.2

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid analüüsima küsimust riigi tasandil, et tuvastada olemasolevad tavad ja takistused, puudused või nõrkused oma alaealiste kriminaalõigussüsteemis. Seejärel tuleks koostada tegevuskava, et määratleda poliitikameetmed ja nõutavad vahendid kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate laste menetluslike tagatise käsitleva direktiivi täielikuks rakendamiseks. See võib hõlmata kohtutöötajate koolitamist või praktiliste suuniste koostamist individuaalse hindamise ja lastele eakohasel viisil teabe esitamise kohta.

2016. aastal jätkus üksi või koos perekonnaga saabuvate lapsrändajate ja -varjupaigataotlejate sissevool Euroopasse. FRA kogutud andmed tõendavad, et liikmesriikide tegevusele vaatamata on saatjata laste vastuvõtmise süsteemis selgeid puudusi, näiteks erirajatiste puudumine ning ülerahvastatud või ebapiisavad esmase vastuvõtu ja transiidirajatised. Saatjata laste kasuperedesse paigutamise võimalust kasutatakse veel vähe. Tõenditest selgub, et asjakohaste vastuvõtutingimuste tagamine on äärmiselt oluline laste inimkaubanduse ja ärakasutamise ning laste kadumise tõkestamiseks. Euroopa Komisjon on esitanud mitu ettepanekut Euroopa ühise varjupaigasüsteemi reformimiseks, kuid saatjata alaealiste tegevuskava (2011–2014) ei ole ajakohastatud.

FRA arvamus 7.3

Euroopa Liit peaks koostama Euroopa Liidu lapsrändajate ja saatjata laste tegevuskava, milles seatakse selged poliitilised prioriteedid ja sätestatakse meetmed, mis täiendavad liikmesriikide algatusi.

Liikmesriigid peaksid tugevdama oma lastekaitse-süsteeme ning kohaldama asendushoolduse riiklikke nõudeid varjupaigataotlejatest ja rändajatest lastele, keskendudes hoolduse kvaliteedile. See peaks hõlmama saatjata laste paigutamist kasuperedesse, nagu on sätestatud vastuvõtutingimuste direktiivis. Peale selle peaksid liikmesriigid eraldama piisavalt vahendeid saatjata lapsi toetavate munitsipaalteenuste jaoks.

FRA kogutud andmetest selgub, et eestkostja määramine igale saatjata lapsele on endiselt probleemne. Peamiselt tekitavad probleeme määramismenetluse kestus ja ajakava, pädevate eestkostjate värbamise raskused, igale eestkostjale määratud laste suur arv ning mõnes liikmesriigis ka eestkostesüsteemide sõltumatuse ja erapooletuse tagatiste puudumine. Euroopa Komisjoni ettepanek vastuvõtutingimuste direktiivi läbivaatamise kohta hõlmab saatjata laste eestkostesüsteemi täiustamist. Ettepanekus nõutakse sellise eestkostja määramist, kes vastutab lapse parimate huvide eest lapse elu kõigis aspektides, mitte ainult tema seaduslikul esindamisel. Dublini määruse ja varjupaigamenetluste direktiivi muutmise ettepanekutes nõutakse seevastu ainult seadusliku esindaja, mitte eestkostja määramist.

FRA arvamus 7.4

Euroopa Liidu seadusandja peaks esitama eestkostesüsteemi tervikkäsitluse, mis hõlmab selget ülesannet kaitsta saatjata laste parimaid huve nende elu kõigis aspektides.

Liikmesriigid peaksid tagama, et lastekaitse-süsteemil ja eestkostesüsteemil on lastega seotud varjupaiga- ja rändemenetlustes suurem roll. Liikmesriigid peaksid arendama või tugevdama eestkostesüsteemi ning eraldama vajalikud vahendid. Nad peaksid tagama piisava arvu pädevate ja sõltumatute eestkostjate kohese määramise kõigile saatjata lastele. Samuti peaksid nad kaalutlema seda protsessi toetavaid häid tavasid ning olemasolevaid uurimusi ja käsiraamatuid, näiteks Euroopa Komisjoni ja FRA ühist käsiraamatut „Vanemliku hoolitsuseta laste eestkostes“.

8. Õiguskaitse kättesaadavus, sealhulgas ohvrite õigused

EL ja teised rahvusvahelised osalejad tegelesid kogu aasta vältel paljude õigusriigi ja õiguse valdkonna probleemidega. Mitu ELi liikmesriiki tugevdas kuriteos kahtlustatavate või süüdistatavate isikute õigusi, võttes üle asjaomased ELi teisesed õigusaktid, ning EL võttis vastu uued direktiivid, millega võetakse kasutusele lisatagatised. Samuti võtsid paljud liikmesriigid meetmeid ohvrite õiguste tugevdamist käsitleva direktiivi praktilise kohaldamise parandamiseks, et saavutada kuriteoohvrite jaoks tegelik muutus, sealhulgas tugiteenuste valdkonnas. Viimase kolme ELi liikmesriigina kirjutasid Bulgaaria, Läti ja Tšehhi Vabariik 2016. aastal alla Istanbuli konventsioonile, mis rõhutab, et ELi liikmesriigid nõustuvad konventsiooniga kui inimõiguste kaitse Euroopa standardite kindlaksmääramisega vägivalla ja perversivalla tõkestamise valdkonnas. Samal ajal hoogustas konventsioon endiselt seadusandlike algatuste kiiret mitmekesistamist liikmesriikide tasandil.

Euroopa Liit ja teised rahvusvahelised organisatsioonid jätkasid 2016. aastal õiguskaitse ja eelkõige õigusriigi probleemide lahendamist. Õigusriik on Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 2 loetletud kõigi väärtuste kaitse osa ja eeltingimus. Õigusriiki ja põhiõigusi mõjutavad muutused Poolas ajendasid Euroopa Komisjoni esimest korda hindama olukorda liikmesriigis oma õigusriigi raamistiku alusel. Selle tulemusena koostati ametlik arvamus ja seejärel esitati soovitus, kuidas riik peaks lahendama õigusriigi põhimõtetega seotud probleeme. Poola valitsus lükkas soovitus tagasi, kuid Euroopa Komisjon esitas seejärel viimaseid muutusi arvestavad täiendavad soovitusel.

FRA arvamus 8.1

Kõik asjaomased isikud riigi tasandil, sealhulgas valitsus, parlament ja kohtunikud, peavad tegema rohkem, et kindlustada ja tugevdada õigusriiki. Nad on kohustatud lahendama õigusriigi põhimõtte probleemid ja neil on tähtis roll selle põhimõtte säilitamisel. Euroopa Liit ja rahvusvahelised organisatsioonid peaksid jõudsalt töötama välja objektiivseid võrdluskriteeriume (nt näitajaid) ja sisulisi hinnanguid. Poola peaks arvestama Euroopa ja rahvusvaheliste inimõiguste järelevalve mehhanismide nõuandeid, sealhulgas soovitusi, mida komisjon andis õigusriigi raamistiku menetluse raames.

Paljud liikmesriigid jätkasid seadusandlike muudatustepanekute tegemist, et saavutada direktiivide 2010/64/EL ja 2012/13/EL – mis käsitlevad õigust kirjalikule ja suulisele tõlkele ning õigust saada kriminaalmenetluses teavet – ülevõtmise tähtpäeva järel kooskõla nende nõuetega. Samuti võtsid liikmesriigid vastu uued seadused, et võtta üle direktiiv 2013/48/EL (õigus kaitsjale). FRA 2016. aasta andmed tõendavad siiski, et liikmesriikidel on nende direktiividega seoses teha veel palju, eelkõige selliste poliitikameetmete võtmisel, mis on seotud konkreetsete suuniste ja kahtlustatavate või süüdistatavate õiguste kaitsmise teemaliste koolitustega. Nende kolme direktiiviga seoses leidub veel kasutamata võimalusi teadmiste, heade tavade ja kogemuste vahetamiseks. Selle toel võib üles ehitada liidu õigussüsteemi, mis põhineb sünergial ja austab põhiõigusi.

FRA arvamus 8.2

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid tihedas koostöös Euroopa Komisjoni ja teiste Euroopa Liidu asutustega jätkama tegevust, et tagada kriminaalmenetluses kohaldatavate menetlusõiguste nõuetekohane kajastamine liikmesriikide õiguskorras ja tõhus rakendamine kogu Euroopa Liidus. Sellised meetmed võivad hõlmata kriminaalkohtutöötajatele sihipäraste ja praktiliste suuniste ja koolituse pakkumist ning nende töötajate vahelise teabevahetuse võimaluste loomist.

2016. aastal keskendusid paljud liikmesriigid eesmärkide täita kuriteoohvrite õiguste direktiiviga kehtestatud kohustused, näiteks jõudmine rohkemate ohvriteni ning ohvriabiteenuste, sealhulgas eriti haavatavatele ohvritele (nt lastele) suunatud eriteenuste parem suutlikkus ja rahastamine. Märkimisväärse positiivse suundumusena suurendas üle veerandi liikmesriike ohvriabiteenuste rahastamist, millega kaasnes nende teenuste laienemine ja tõhusumise. Edusammudest hoolimata püsis mitmes liikmesriigis selgelt üks puudus: üldiste ohvriabiteenuste puudumine, mis tähendab, et Euroopa Liidus ei saa osa kuriteoohvrite juurdepääsu abile, mis võib olla neile õiguste kasutamiseks elulise tähtsusega.

FRA arvamus 8.3

Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid kõrvaldama üldiste ohvriabiteenuste osutamise puudused. Oluline on võimestada kuriteoohvriteid ja võimaldada neil tõhusalt kasutada õigusi kuriteoohvrite õiguste direktiivis sätestatud miinimumnõuete kohaselt. See võib hõlmata selliste laiaulatuslike ohvriabiteenuste paremat suutlikkust ja rahastamist, millele on kõigil kuriteoohvritel tasuta juurdepääs. Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid kooskõlas direktiiviga tugevdama ka haavatavatele ohvritele, näiteks lastele ja vihakuriteo ohvritele, suunatud eriteenuseid.

2016. aastal ühinesid viimased kolm liikmesriiki (Bulgaaria, Läti ja Tšehhi Vabariik) Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalga ja perevägivalga ennetamise ja tõkestamise konventsiooniga (Istanbuli konventsioon). Samal ajal tehti ühes teises liikmesriigis (Poola) avaldusi selle konventsiooniga ette nähtud kohustustest võimaliku loobumise kohta. Istanbuli konventsioon on kõige olulisem võrdluspunkt, millega määrata Euroopa nõuded naiste kaitsmiseks vägivalga eest. Eelkõige kohustab artikkel 52 (hädaolukorras rakendatavad tõkendid) konventsiooniosalisi tagama, et pädevatele ametiasutustele antakse volitused nõuda perevägivalga toimepanijalt, et ta lahkuks ohvri elukohast. See on kooskõlas kuriteoohvrite õiguste direktiiviga, mille kohaselt peavad liikmesriigid tagama ohvrite kaitsmise korduva ohvristamise eest. Seni on siiski ainult ligikaudu pooled liikmesriigid vastu võtnud õigusaktid, mis rakendavad seda võimalust kooskõlas Istanbuli konventsiooniga. Peale selle puudub asjakohase õigusakti vastu võtnud liikmesriikides selle tõhususe hindamine.

FRA arvamus 8.4

Kõik Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid kaalulema Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalga ja perevägivalga ennetamise ja tõkestamise konventsiooni (Istanbuli konventsiooni) ratifitseerimist ning rakendamist. Kooskõlas Istanbuli konventsiooni artikliga 52 ja selleks, et tagada perevägivalga ohvrite viivitamatu ja usaldusväärne kaitse korduva ohvristamise eest, peaksid liikmesriigid vastu võtma ja tõhusalt rakendama õigussätteid, mis võimaldavad politseil nõuda perevägivalga toimepanijalt, et ta lahkuks ohvri elukohast ja püsiks temast ohutuskauguses. Sellise õigusakti vastu võtnud liikmesriigid peaksid hindama selle tegelikku tõhusust kohapeal.

9. Tegevus puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamisel

Kümme aastat pärast puuetega inimeste õiguste konventsiooni vastuvõtmist Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) Peaassambleel kannustab konventsioon jätkuvalt oluliste seadusandlike ja poliitiliste muudatuste tegemist ELis ja selle liikmesriikides. Kuna tähelepanu nihkub järk-järgult puuetega inimeste õiguste konventsiooniga seotud reformide esimeselt lainelt läbitud konsolideerimisprotsessile, on läbivaatamist ja kaebuste esitamise mehhanisme käsitlevad soovitud rahvusvahelisel, Euroopa ja riikide tasandil rakendamisega seotud lahendamata puuduste kindlakstegemisel üha olulisemad. Konventsiooni artikli 33 lõike 2 kohaselt kehtestatud järelevalveraamistikud võivad olla nende soovitude, eelkõige puuetega inimeste õiguste komitee ülevaadetest tulenevate soovitude järgi meetmete võtmiseks oluline vahend, kuid nendele raamistikele seatud ülesannete tõhusaks täitmiseks on vaja, et need oleksid sõltumatud, neil oleksid piisavad vahendid ja tugev õiguslik alus.

2015. aastal vaadati läbi Euroopa Liidu tegevus ÜRO puuetega inimeste konventsiooni rakendamisel. Selle alusel võtsid Euroopa Liidu institutsioonid mitmesugused õigus- ja poliitikameetmed puuetega inimeste õiguste komitee esitatud mõningate soovitude täitmiseks, rõhutades liidu otsust täita talle konventsiooniga pandud kohustused. Komitee laiaulatuslikud soovitud kirjeldavad õigus- ja poliitikameetmete Euroopa Liidu pädevusalas võtmise põhimõtteid ning on asjakohased Euroopa Liidu kõigi institutsioonide, organite ja asutuste jaoks.

FRA arvamus 9.1

Euroopa Liit peaks andma positiivset eeskuju, tagades konventsiooni hilisema täieliku rakendamise nimel puuetega inimeste õiguste komitee soovitude kiire rakendamise. See nõuab tihedat koostööd Euroopa Liidu institutsioonide, organite ja asutuste vahel – mida koordineerib Euroopa Komisjon kui konventsiooni rakendamise kontaktpunkt – ning liikmesriikide ja puudega inimeste organisatsioonidega. Koostöö kord tuleks vastavalt puuetega inimeste õiguste komitee soovitusele sätestada valdkonnaüleses konventsiooni rakendamise strateegias.

Puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamise meetmed aitasid 2016. aastal juhtida laiaulatuslikke õigus- ja poliitikareforme kogu Euroopa Liidus seoses juurdepääsetavuse, kaasava hariduse, poliitika osalemise ja iseseisva toimetulekuga. Liidu ja

liikmesriigi tasandi mõnes algatuses on siiski täielikult hõlmamata konventsioonis nõutav inimõiguspõhine lähenemisviis puudele või puuduvad algatuste tõhususe tagamiseks vajalikud selged rakendusjuhised.

FRA arvamus 9.2

Euroopa Liit ja liikmesriigid peaksid tegema rohkem, et lõimida puuetega inimeste õiguste konventsiooni nõuded oma õigus- ja poliitikaraamistikku, tagamaks, et konventsioonis nõutud õiguspõhine lähenemisviis puudele on täielikult kajastatud õiguses ja poliitikakujundamisel. See võib hõlmata põhjalikku analüüsi, et hinnata õigusaktide kooskõla konventsiooniga. Rakendusjuhised peaksid sisaldama selgeid eesmärgi ja tähtaegu ning neis tuleb nimetada reformide eest vastutavad isikud.

2016. aastal kokku lepitud Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide (ESIF) projektidest ilmneb, et paljudes valdkondades saavad ESIFI rahalist abi tõenäoliselt puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamise algatused Euroopa Liidu liikmesriikides. Eeltingimused – tingimused, mis tuleb täita enne rahaliste vahendite kasutamist – võivad aidata tagada, et rahalised vahendid aitavad edendada puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamist. ESIFI rahastatavate projektide rakendamise raames on liikmesriikide järelevalvekomiteedel üha olulisem roll selle tagamisel, et rahalised vahendid vastavad puuetega inimeste õiguste konventsiooni nõuetele.

FRA arvamus 9.3

Euroopa Liit ja liikmesriigid peaksid kiiresti tegutsema, et maksimeerida puudega inimeste õigustega seotud eeltingimusi kohaldades Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide (ESIF) potentsiaali puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamise toetamisel. Rahaliste vahendite ja tulemuste tõhusa seire võimaldamiseks peaksid Euroopa Liit ja liikmesriigid võtma meetmeid, et tagada piisav ja asjakohane andmete kogumine ESIFi kasutamise kohta.

2016. aastal FRA kogutud andmed tõendavad, et kohtulikel ja kohtuvälistel kaebuste lahendamise mehhanismidel võib olla oluline roll puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamise puuduste tuvastamisel ning konventsiooni nõuete ulatuse selgitamisel. Mitu kohtuasja, mis käsitlevad mittediskrimineerimist töö saamisel, rõhutavad ÜRO, Euroopa Liidu ja liikmesriikide nõuete täiendavust ja vastastikust asjakohasust.

FRA arvamus 9.4

Euroopa Liit ja liikmesriigid peaksid võtma meetmeid, et teadvustada kaebuste lahendamise kohtulikele ja kohtuvälistele mehhanismidele puuetega inimeste õiguste konventsiooni, et veelgi suurendada nende olulist rolli konventsiooni rakendamise tagamisel. See võib hõlmata koolitusmoodulite väljatöötamist ning liikmesriikide kogemuste ja tavade vahetamise korra määramist.

2016. aasta lõpuks olid puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendanud kõik liikmesriigid peale Lirimaa, kuigi peamised ratifitseerimist toetavad reformid on nüüd Lirimaaal tehtud. Lisaks ei ole viis liikmesriiki ja Euroopa Liit ratifitseerinud konventsiooni fakultatiivprotokoll, mis võimaldab üksikisikutel esitada kaebusi puuetega inimeste õiguste komiteele ja komiteel algatada konfidentsiaalseid uurimisi, kui komitee saab „usaldusväärset teavet, mis viitab konventsioonis sätestatud õiguste raskele või süstemaatilisele rikkumisele“ (artikkel 6).

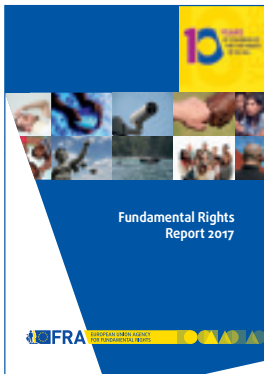
FRA arvamus 9.5

Euroopa Liidu liikmesriigid, kes ei ole puuetega inimeste õiguste konventsiooni ja/või selle fakultatiivprotokolliga veel ühinenud, peaksid kaalutlema nende dokumentide võimalikult kiireks ratifitseerimiseks vajalike meetmete võtmist, et saavutada nende täielik liiduulene ratifitseerimine. Euroopa Liit peaks kaalutlema ka fakultatiivprotokollide peatset heakskiitmist.

Puuetega inimeste õiguste konventsiooni ratifitseerinud Euroopa Liidu 27 liikmesriigist neli ei olnud 2016. aasta lõpuks kehtestanud või sätestanud konventsiooni rakendamise edendamise, kaitsmise ja järelevalve raamistikku, nagu on nõutud konventsiooni artikli 33 lõikes 2. FRA andmetest selgub, et mõningate olemasolevate raamistike tõhusat toimimist takistavad ebapiisavad vahendid, kindla õigusliku aluse puudumine ja ebaõnnestunud katsed tagada puudega inimeste süstemaatiline osalemine, samuti sõltumatuse puudumine kooskõlas Pariisi põhimõtetega riigi inimõigusasutuste toimimise kohta.

FRA arvamus 9.6

Euroopa Liit ja liikmesriigid peaksid kaalutlema piisavate ja stabiilsete rahaliste vahendite ja inimressursside eraldamist puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikli 33 lõike 2 kohaselt kehtestatud järelevalveraamistikule. See võimaldaks raamistikul täita tõhusalt oma ülesandeid ja tagada konventsiooni rakendamise tõhus järelevalve. Nagu on märgitud FRA 2016. aasta õiguslikus arvamuses puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikli 33 lõike 2 nõuete kohta Euroopa Liidu kontekstis, peaksid nad kaalutlema ka järelevalveraamistiku kestlikkuse ja sõltumatuse kindlustamist, tagades, et raamistikul on kindel õiguslik alus ning selle ülesehituses ja tegevuses arvestatakse riigi inimõigusasutuste toimimise Pariisi põhimõtteid.

2016. aastal tehti nii ELi kui ka riikide tasandil põhiõiguste kaitse tugevdamiseks palju pingutusi, kuid võeti ka meetmeid, mis ähvardasid seda kaitset kahjustada. FRA 2017. aasta põhiõiguste aruandes esitatakse ülevaade peamistest arengusuundadest ELis 2016. aasta jaanuarist detsembrini ning FRA seisukohad nende kohta. Selles käsitletakse ELi põhiõigustealaste arutelude põhiteemasid, tuues esile nii edusammud kui ka püsivad muret tekitavad valdkonnad.

Käesoleval aastal on fookuses kümne aasta jooksul põhiõiguste valdkonnas toimunud muutused ELis. Teistes peatükkides käsitletakse selliseid teemasid nagu Euroopa Liidu põhiõiguste harta ja selle rakendamine liikmesriikides, võrdõiguslikkus ja diskrimineerimiskeeld, rassism, ksenofoobia ja seonduv sallimatus, romade integreerimine, varjupaiga- ja rändeküsimused, infoühiskond, privaatsus ja andmekaitse, lapse õigused, õiguskaitse kättesaadavus ning puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamise edusammud.

Lisateave

FRA põhiõiguste aruande 2017 (*Fundamental Rights Report 2017*) täistekst – <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/fundamental-rights-report-2017>

Aruande teemadega seotud FRA väljaanded:

- FRA (2017), „Põhiõiguste aruanne 2017 – FRA arvamused“, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/fundamental-rights-report-2017-fra-opinions> (avaldatud 24 ELi ametlikus keeles)
- FRA (2017), „Between promise and delivery: 10 years of fundamental rights in the EU“, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/10-years-fundamental-rights> (avaldatud inglise ja prantsuse keeles)

Varasemad FRA aastaaruanded põhiõiguste valdkonna probleemide ja saavutuste kohta Euroopa Liidus aastate lõikes: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/annual-reports> (avaldatud inglise, prantsuse ja saksa keeles).

FRA – EUROOPA LIIDU PÕHIÕIGUSTE AMET

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viin – Austria
tel +43 158030-0 – faks +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Väljaannete talitus

© Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 2017

Foto (kaanel ja sees): © iStockphoto; Euroopa komisjoni; OSCE (Milan Obradovic)

Print: ISBN 978-92-9491-673-0, doi:10.2811/430557
PDF: ISBN 978-92-9491-663-1, doi:10.2811/488104